

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
KANTON SARAJEVO
Ministarstvo za odgoj i
obrazovanje

Босна и Херцеговина
Федерација Босне и Херцеговине
КАНТОН САРАЈЕВО
Министарство за одгој и
образовање

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina

CANTON SARAJEVO
Ministry for Education

EDUKATIVNI MATERIJAL

O OBILJEŽAVANJU GODIŠNJICA MASOVNIH STRADANJA GRAĐANA SARAJEVA 1992.-1995.
ZA ŠKOLSKU 2023/2024. GODINU

AUGUST 2023.

JU INSTITUT ZA RAZVOJ PREDUNIVERZITETSKOG OBRAZOVANJA KANTONA SARAJEVO

Adresa: Aleja Bosne srebrene bb/IX, 71000 Sarajevo, BiH

Kontakt tel./fax: +387 (33) 778 604

E-mail: info@irpo.ba

Web: irpo.ba

IMPRESUM

Naziv edukativnog materijala:

EDUKATIVNI MATERIJALI O OBILJEŽAVANJU GODIŠNJICA MASOVNIH
STRADANJA GRAĐANA SARAJEVA 1992.-1995.

Implementator projekta:

JU INSTITUT ZA RAZVOJ PREDUNIVERZITETSKOG OBRAZOVANJA KANTONA SARAJEVO

Autor edukativnog materijala:

dr. sc. Merisa Karović-Babić

Recenzenti:

Azerina Muminović, prof.

mr. sc. Melisa Forić Plasto

Azra Mujić, prof.

Senadija Hadrović, prof.

Godina:

2023.

**SEKTOR ZA
VANNASTAVNE I
POSEBNE
PROGRAME**

Ovaj edukativni materijal vlasništvo je JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo u skladu s Ugovorom o djelu, broj: 01-3-30-4839/23, od 3. 8. 2023. godine. Zabranjeno je svako umnožavanje, korištenje i distribucija bez odobrenja vlasnika prava.

SADRŽAJ

Predgovor	6
Uvod	8
LOKACIJA 1:	
„Vase Miskina između br. 5 i 12 (Ferhadija), općina Stari Grad Sarajevo – između prodavnica ‘Planika’ i ‘Elektrotehna’“	10
LOKACIJA 2:	
„Halači br. 5, općina Stari Grad Sarajevo – ispred objekta ‘Velike’ Daire red za vodu”	12
LOKACIJA 3:	
„Trg solidarnosti 14, općina Novi Grad Sarajevo – Ali-pašino Polje, između pijace i prodavnice ‘DP Prom’“	13
LOKACIJA 4:	
„Smila Šikala br. 1 (Koste Racina) – Mezarje Boljakov Potok (dženaza Fatimi Jusić)“	14
LOKACIJA 5:	
„Isevića sokak 23 (Ivana Markovića Irca br. 23), općina Stari Grad – red za vodu kod Pivare“	15
LOKACIJA 6:	
„Mezarje Budakovići“	16
LOKACIJA 7:	
„Bakarevića 5 (Dragice Pravice 5), općina Stari Grad Sarajevo Bistrik – ispred Mjesne zajednice“	17
LOKACIJA 8:	
„Hakije Turajlića 37 (Spasenije Cane Babovića 37), općina Novi Grad, Dobrinja, Kvadrant C-5 (red za vodu)“	18
LOKACIJA 9:	
„Civilnih žrtava rata (Bratstva jedinstva br. 16), Tarčin, općina Hadžići“	20
LOKACIJA 10:	
„Trg ZAVNOBiH-a br. 18, općina Novi Grad Sarajevo – Osnovna škola ‘Prvi maj’ (‘Fatima Gunić’), Ali-pašino Polje“	21
LOKACIJA 11:	
„Ul. Žrtava fašizma 12 i Ul. Ilije Engela 5, općina Novi Grad Sarajevo – Parking iza Osnovne škole ‘Mehmedalija Mak Dizdar’“	22

LOKACIJA 12:

„Hamdije Kreševljakovića br. 47-49 (Dobrovoljačka 47-49), most Drvenija“ 23

LOKACIJA 13:

„Obala Kulina bana 18 – Gimnazijska 1 (Obala Vojvode Stepe – Jovana Jovanovića Zmaja) – općina Centar Sarajevo, Most Drvenija kod Osnovne škole Safvet-beg Bašagić (Veselin Masleša)“ 24

LOKACIJA 14:

„Bosanska br. 4 (Klare Cetkin br. 4), općina Novi Grad Sarajevo – Ali-pašino Polje sankanje“ 25

LOKACIJA 15:

„Oslobodilaca Sarajeva 5, 6 i 8 i Trg zlatnih ljiljana 3 (Mihaila Pupina 3) Dobrinja I“ 26

LOKACIJA 16:

„Mula Mustafe Bašeskije bb, pijaca Markale“ 27

LOKACIJA 17:

„Ul. Tuneli 1, Butmir, Tunel Dobrinja – Butmir (Objekat D-B)“ 30

LOKACIJA 18:

„Bulevar Mimara Sinana bb (Bulevar USAOJ-a)“ Dobrinja, Osnovna škola „Skender Kulenović“ (Simon Bolivar)“ 31

LOKACIJA 19:

„Mula Mustafe Bašeskije br. 64, tržnica Markale, općina Centar Sarajevo“ 32

LOKACIJA 20:

„Dan sjećanja na ubijenu djecu u opkoljenom Sarajevu“ 34

IZVORI 37

LITERATURA 38

PREDGOVOR

Od ove školske godine donijeli smo odluku prema kojoj će učenici Kantona Sarajevo prisustvovati obilježavanjima godišnjica masovnih stradanja građana Sarajeva od 1992. do 1995. Za koordiniranje ovih aktivnosti zadužen je Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, a sve s ciljem njegovanja kulture sjećanja i pamćenja. Ova aktivnost počinje u ovoj školskoj godini – 2023/24. Sačinjen je poseban raspored o tome koje škole u ovoj školskoj godini prisustvuju kojem obilježavanju, te će se raspored mijenjati svake školske godine. Lokacije imaju utemeljenje u ranije utvrđenoj listi lokacija koje se zvanično obilježavaju kao mjesta masovnih stradanja u Kantonu Sarajevo.

Znali smo da se kultura sjećanja mora graditi pažljivo kod djece i omladine. Podučavanje mora biti u pravou tački pedagoške ravnoteže: da ne potakne na potencijalnu želju za osvetom niti da proizvede viktimizaciju i defetizam s primjesama depresije i anksioznosti. Pristupajući odgovorno tom zadatku, Institut je izradio Edukativni materijal s podacima o počinjenim masovnim zločinima nad civilima opkoljenog Sarajeva. Kao relevantni izvor za navedene podatke, uzeto je djelo dr. Merise Karović-Babić Masovna ubistva civila u Sarajevu za vrijeme opsade 1992–1995, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014. godine. Institut je angažovao uvaženu autoricu da, na osnovu istraživanja kojima se bavila, izradi Edukativni materijal koji sadrži prezentaciju svih 20 selektiranih lokacija. Kao prilog navedenom, školama dostavljamo edukativne materijale koji prate opis svih lokacija (u smislu naziva lokacije, broja ubijenih i ranjenih, datuma događaja, narativnog dijela, tabelarnog prikaza podataka o identitetu žrtava, podatke o datumu, mjestu rođenja, kao i mjestu ukopa žrtava), uz detaljan narativni opis načina izvršenja zločina i njegovih posljedica, kao i historijski kontekst u kojem je određen zločin počinjen.

Sadržaji iz edukativnog materijala pripremljeni su za škole, a namijenjeni su i nastavnicima i učenicima koji su primjereni i korisni za očuvanje i razvijanje kulture sjećanja na ubijene građane Sarajeva tokom opsade grada. Ponuđeni sadržaji edukativnog su karaktera s ciljem da se nastavnici i učenici prethodno upoznaju s hronologijom događaja, obimom i razmjerama zločina, kako bi pripremljeni otišli na lokaciju koja simbolizira mjesto gdje je ubijeno više naših sugrađana, s ciljem da razvijaju značaj u komemoriranju žrtava opsade Sarajeva. Učenicima koji će koristiti materijale daje se jasna informativna slika, uz mogućnost dodatne analize s nastavnicima i profesorima, uz posebnu napomenu da su najveći masakri nad civilnim stanovništvom, uključujući i djecu, počinjeni upravo u vrijeme raspusta, što dovoljno govori o namjeri teroriziranja građana Sarajeva. Za škole koje u određenoj školskoj godini ne prisustvuju obilježavanju na samoj lokaciji masovnih ubistava neka ovaj materijal koristi da na dan obilježavanja godišnjica masakara nakratko zaustave nastavu, upriliče kratki historijski čas za sve učenike, s poštovanjem se prisjete žrtava, te čvrsto odluče da će cijeli život činiti sve da svijet postane bolje i sigurnije mjesto za život.

Jedan od osnovnih ciljeva Edukativnog materijala jeste da učenike poduče o svim užasima rata, kada su djeca ostajala bez roditelja, bez dede, nane/bake, brata ili sestre, kada su roditeljima ubijana djeca, a sve navedeno posebno bi trebalo razviti svijest o specifičnosti geopolitičkog konteksta i okruženja, što samo po sebi poziva na budnost, na aktivno čuvanje mira, na opismenjavanje o budućnosti i otpornost na promjene koje se dešavaju u okruženju, ali i savremenom svijetu. Vojska Republike srpske, potpomognuta plaćenicima, dobrovoljcima i jedinicama iz drugih država, prije svih Srbije, terorizirala je civilno stanovništvo artiljerijom i drugim oružjem nekadašnje zajedničke Jugoslavenske narodne armije, vršila urbid i kulturocid.

Na te sile mraka stanovnici Sarajeva odgovarali su svjetlom: prkosom, čuvanjem pluralizma, priređivanjem pozorišnih predstava, pokrenuli su filmski festival, pravili radio i TV program, organizirali nastavu u podrumima, osnivali čak nove škole, liječili pod svijećama, smišljali alternativne oskudne kulinarske recepte, vjenčavali se i postajali roditelji, ispraćali svoje vojnike da se bore protiv agresora. Sjećanje na ovu borbu između tame i svjetla trajat će sigurno koliko žive ljudi koji se ovog perioda žive i lično sjećaju. Kroz obrazovni sistem potrebno je učiniti sve da sjećanje na ovu borbu traje vječno. Lekcije iz opkoljenog Sarajeva i o opkoljenom Sarajevu ulaze u svjetsko naslijeđe kolekcija svih hrabrih, prkosnih otpora zlu. Uvijek je dobro biti na pravoj strani historije i to naši potomci, od sada do kraja svijeta, mogu s ponosom isticati.

Naida Hota-Muminović,
ministrica za odgoj i obrazovanje
u Vladi Kantona Sarajevo

UVOD

Edukativni materijal o obilježavanju godišnjica masovnih stradanja građana Sarajeva 1992.-1995. za školsku 2023/2024. godinu uglavnom se oslanja na rezultate dugogodišnjeg istraživanja za knjigu *Masovna ubistva civila u Sarajevu za vrijeme opsade 1992–1995* (2014), što je bila i preporuka Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo. No, budući da se autorica edukativnih materijala godinama bavi navedenom temom, kao i da je u knjizi *Zločini nad djecom Sarajeva u opsadi* (2010, vidjeti str. 139-257) objavila fotografije lokacija za 115 masovnih ubistava djece, te da u vlastitoj arhivi posjeduje i brojnu drugu dokumentaciju, smatramo potrebnim da i dodatna dokumentacija bude uvrštena u ovaj Edukativni materijal.

Opsada Sarajeva, popraćena najbrutalnijim zločinima, obilježila je posljednje desetljeće XX stoljeća. Glavni grad Republike Bosne i Hercegovine bio je od ključnog značaja u planovima i teritorijalnim težnjama idejnih realizatora Velike Srbije, koji su imali za cilj od multinacionalnog, multietničkog grada napraviti jednonacionalne sredine, tj. podijeliti Sarajevo na „srpski i muslimanski dio“. Maksimalističke težnje u ovom pogledu bile su da cijeli grad bude „srpski“, o čemu svjedoče brojni istupi političkog rukovodstva SDS-a, koje je još u drugoj polovini 1991. godine nagovijestilo kako će blokirati grad. U trenucima dok se na ruševinama Berlinskog zida ponovo ujedinjavao Berlin, oko Sarajeva se gradio „zid“ s čijih su „bedema“ svakodnevno ubijani, ranjavani, terorisani civili dok su se bavili osnovnim egzistencijalnim poslovima.

Sam izlazak na ulicu, odlazak po vodu, hljeb, humanitarnu pomoć, na pijacu, igralište, u bašču, sakupljanje drva, vožnja automobilom, autobusom, vozilima hitne pomoći, tramvajem, boravak u bolnici, ali i ostanak u kući – mogli su biti kobni, jer nije postojalo niti jedno opće pravilo koje bi od navedenih odredišta moglo biti meta granatiranja ili snajperskog djelovanja s položaja Sarajevsko-romanijskog korpusa Vojske Republike srpske (SRK VRS) – jedinica koje su držale grad pod opsadom. Često su na istom mjestu i u isto vrijeme cijele porodice bile ubijene ili ranjene, a u gradu pod opsadom nijedno mjesto nije bilo sigurno jer su civili ubijani i u podrumskim prostorijama svojih kuća.

Na stranicama koje slijede, s odgovarajućim ilustracijama, fotografijama i dokazima – navođenjem potpunog identiteta žrtava, njihove starosne dobi, vremena i mjesta zločina, predstavljeno je 20 lokacija na kojima su masovno ubijani civili granatiranjem u dijelu grada koji je bio pod opsadom. Dakle, predstavljeni su suštinski podaci koji su podrazumijevali naziv i adresu lokacije (stari i novi naziv ulice), općinu, vrijeme masakra (datum, mjesec, godina i tačan sat izvršenja zločina), broj žrtava s njihovim osnovnim generalijama – prezime, ime, ime oca, datum i mjesto rođenja, datum smrti i mjesto ukopa. Istovremeno s istraživanjem lokacija neophodno je bilo, na osnovu primarnih izvora, ustanoviti identitet žrtava, zbog čega smo konsultovali sljedeću građu: izvode iz MKU, potvrde o smrti potpisane od ljekara-mrtvozornika, bolnički protokoli (Klinički centar Koševo, Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“), fotografije lokacija; Osnove za usmjereni orijentacioni intervju Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava UNSA, izjave svjedoka, popis porodičnih domaćinstava iz 1994. od Instituta za istraživanje zločina; evidencije pokopnih društava („Pokop“ i „Bakije“), dokumentaciju MAG-a (Muslimanskog antigenocidnog društva) i brojne druge izvore. Ovo istraživanje također je iziskivalo analizu dostupnih zapisnika o uviđaju Tužilaštva i CSB-a MUP-a RBiH obavljenih na licu mjesta zločina, kao i dostupnih dokumenata UNPROFOR-a koji se također odnose na istrage nakon masakra. Međutim, zbog činjenice da nam nije bila dostupna kompletna dokumentacija MUP-a, empirijska istraživanja na terenu obuhvatala su intervju s više svjedoka, koji su poslužili da se izvrši rekonstrukcija događaja, te smo stoga fotografisali lokacije tačnog mjesta pada projektila. Na navedenim lokacijama zatekli smo spomen-obilježja posvećena žrtvama masakra s osnovnim podacima o datumu i vremenu zločina, kao i skromno obilježene *Sarajevske ruže* – fenomen koji predstavlja obojene tragove udara granata na asfaltnu površinu, što su svakako autentični spomenici i jedan od simbola razaranja grada i ubijanja građana Sarajeva.

Za terorisanje i napade na civile, odnosno za djela „čiji je prevashodni cilj širenje straha među civilnim stanovništvom”, u postupcima koji su vođeni pred ICTY-jem, pravosnažno su osuđeni komandanti Sarajevsko-romanijskog korpusa Stanislav Galić (komandant Korpusa u periodu od septembra 1992. do augusta 1994), Dragomir Milošević (od augusta 1994. do augusta 1995), predsjednik Republike srpske i vrhovni komandant njenih oružanih snaga Radovan Karadžić i komandant Glavnog štaba VRS-a Ratko Mladić. Presude kao i dokazni materijali prikupljeni od Tužiteljstva i Odbrane ICTY-ja u navedenim predmetima također su korišteni za potrebe ovoga istraživanja. Videomaterijali nastali u okviru djelatnosti snimatelja RTV BiH, TVSA, snimateljske kuće s Dobrinje FIVA, videomaterijali objavljeni na FAMI, fotomaterijali Rogera Richardsa, uz dozvolu za korištenje istih, kao i fotografije nastale u vlastitoj arhivi, fotodokumentacija sa zapisnika o uviđaju nakon masakra koji su obavljani od CSB-a i UNPROFOR-a poslužili su kao značajan izvor za priložene fotografije u ovom edukativnom materijalu. Maksimalno smo se trudili da prilikom selekcije fotografije budu primjerenog sadržaja, što je, s obzirom na sam naslov teme koju obrađujemo, bio poprilično težak i nezahvalan zadatak.

Nadamo se da će tekst i fotodokumentacija koja slijedi u ovom Edukativnom materijalu doprinijeti da se kod učenika razvija empatija prema žrtvama Sarajeva u opsadi, ukazivati na negativnosti rata i isticati vrijednosti mira, te da će činjenice nadvladati manipulacije i sveprisutne intencije koje imaju za cilj revidirati historijske događaje.

LOKACIJA 1

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Vase Miskina između br. 5 i 12 (Ferhadija), općina Stari Grad Sarajevo Između prodavnica „Planika“ i „Elektrotehna“
Datum događaja	27. maj 1992.
Opis događaja	<p>Dana 27. 5. 1992. godine u 9:55 sati iz pravca Trebevića (Sarajevsko-romanijski korpus) ispaljena je granata, koja je eksplodirala na pločnik u Ulici Vase Miskina 15-12 (Ferhadija), među ljude koji su čekali u redu za hljeb. Usljed rasprskavajućeg djelovanja navedene granate, na licu mjesta ubijeno je osamnaest, a ranjeno što četrdeset četiri civila. Žrtve su transportovane vozilima TO, MUP-a, Hitne pomoći, privatnim i taksi automobilima do Kliničkog centra Koševo ili Državne bolnice¹, gdje je u narednim danima, od posljedica ranjavanja, smrt nastupila za još četiri civila, te je ukupan broj žrtava sa smrtnim ishodom bio dvadeset dva civila. Neposredno nakon ovog masakra, od političkog i vojnog rukovodstva VRS/SRJ uslijedilo je sramno negiranje odgovornosti za zločin u Ulici Vase Miskina, uz napomene kako „jedinice Vojske Srpske republike BiH nisu otvarale vatru (...) u širem prostoru Sarajeva“, što je u potpunoj kontradiktornosti s Mladićevim naredbama podređenim komandantima. Naprimjer, dva dana pred masakr u Ulici Vase Miskina Mladić prijeti da će „biti potres Sarajeva“, da će na njega „u jednoj sekundi pasti granata, više nego za sve vreme od kad se vode borbe dosad“ (Ratko Mladić, 25. maj 1992). A dan nakon masakra Mladić naređuje pukovniku Vukašinoviću kako treba tući „Velušiće“ i Pofaliće jer „tamo nema srpskog življa mnogo“, te da se grad artiljerijski osmatra, da građani “ne mogu da spavaju, da razvučemo pamet njihovu“. Ove kontradiktornosti najbolje objašnjava sam Mladić: „Mi šta ćemo raditi to treba da bude naša najveća tajna. (...) mi nećemo kazati da ćemo srušiti dalekovod ili vodu isključiti, jer to Ameriku diže na noge...“, kako je Ratko Mladić predlagao svojim skupštinskim kolegama 12. maja 1992, zapravo je bilo uputstvo za razlike u internom i javnom djelovanju političkog i vojnog rukovodstva SRJ/Rs. Međutim, negiranje odgovornosti za zločine bilo je vrlo učinkovito u datom trenutku, te je spriječilo konkretne akcije Ujedinjenih nacija ili NATO-a, poput ukidanja embarga na uvoz naoružanja ili vojne intervencije.</p>
Fotografija događaja	 <p style="text-align: right; font-size: small;">Photo by Roger Richards/DVreporter.com</p>
Broj ranjenih	144, ali su od posljedica ranjavanja podlegla još 4 civila, te je broj ranjenih 140

1 Bivše Vojne, a sad Opće bolnice “Prim. dr. Abdulah Nakaš”

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Abdiji Nedžad	Abaz	14. 11. 1985.	Sarajevo	27. 5. 1992.	Lav
2.	Aščerić Ismet	Ibrahim	4. 7. 1948.	Sarajevo	27. 5. 1992. R 3. 6. 1992. U	Lav
3.	Bektešević Ruždija	Braho	1. 1. 1939.	Plav	27. 5. 1992.	Lav
4.	Biloš Snježana	Vinko	12. 5. 1967.	Moštar	27. 5. 1992. R 1. 6. 1992. U	Lav
5.	Bogdanović Predrag	Rajko	20. 5. 1936.	Sarajevo	27. 5. 1992. R 29. 5. 1992. U	Lav
6.	Bogunović Vladimir	Mate	4. 3. 1936.	Sarajevo	27. 5. 1992.	Lav
7.	Čeklić Gordana	Obrad	1. 11. 1964.	Sarajevo	27. 5. 1992.	Lav, eksh. 1997. Kalinovik
8.	Čengić Vasva	Junuz	28. 6. 1948.	Tešanj	27. 5. 1992.	Lav
9.	Fazlagić Mirsad	Ismet	10. 3. 1950.	Tuzla	27. 5. 1992.	Lav
10.	Karamuštafić Emina	Hamdo	20. 7. 1979.	Sarajevo	27. 5. 1992.	Paje
11.	Koštić-Vejzagić Tamara	Dimitrije	25. 1. 1944.	Sarajevo	27. 5. 1992.	Lav
12.	Omerović Mediha	Mujo	9. 7. 1953.	Sarajevo	27. 5. 1992.	Lav
13.	Pilav Bahrija	Fejzo	7. 2. 1932.	Sarajevo	27. 5. 1992.	Lav
14.	Ružić Mile	Stevan	10. 3. 1921.	Stolac	27. 5. 1992.	Lav
15.	Salić Hatidža	Avdo	7. 7. 1929.	Sarajevo	27. 5. 1992.	Čobanija
16.	Sarajlić Abdulah	Muštafa	1. 5. 1911.	Sarajevo	27. 5. 1992.	Lubina džamija
17.	Sarajlić Sulejman	Zićro	15. 11. 1944.	Goražde	27. 5. 1992.	Humka
18.	Stamenović Sreten	Aleksandar	6. 1. 1922.	Pirot	27. 5. 1992. R 1. 6. 1992. U	Lav
19.	Šiklić Srećko	Ante	17. 10. 1942.	Sarajevo	27. 5. 1992.	Lav
20.	Tanacković Vlatko	Jovan	19. 3. 1930.	Zvornik	27. 5. 1992.	Lav, eksh. Bare 1996.
21.	Vladović Jusuf	Meho	24. 11. 1947.	Moštar	27. 5. 1992.	Lav, exh Bare 1996.
22.	Zukić Izudin	Osman	15. 1. 1931.	Bos. Šamac	27. 5. 1992.	Lav, eksh. Bare 1996.

LOKACIJA 2

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Halači br. 5, općina Stari Grad Sarajevo Ispred objekta „Velike Daire“, red za vodu	
Datum događaja	1. august 1992, 10:00 sati	
Opis događaja	<p>Dana 23. 8. 1992. godine u 10:00 sati, granatom ispaljenom s položaja Sarajevsko-romanijskog korpusa, koja je eksplodirala u Ulicu Halači 5, na Baščaršiji, u redu za vodu ubijeno je osam, a ranjena tri civila. Među žrtvama su bile tri sestre: Almasa Spahić, Mahira Spahić, Meliha Spahić-Muratović i Melihina kćerka Esmā. Za ovaj zločin niko nije sudski procesuiran. U prvim mjesecima opsade Sarajevo je ostalo bez snabdijevanja vodom, što je bio jedan od razloga masovnog okupljanja građana. Tri mjeseca prije ovog masakra, 12. 5. 1992. godine, na 16. sjednici Skupštine samoproglāšene Rs, Ratko Mladić poručio je: „Mi ne smijemo kazati da ćemo srušiti dalekovod ili vodu isključiti, jer to Ameriku diže na noge. (...) mi trebamo mudro saopštiti svijetu, gađali su oni...“ (R. Mladić, 12. 5. 1992, Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine Srpskog naroda). U presretnutom telefonskom razgovoru između političkih funkcionera samoproglāšene Rs Stojan Župljanin savjetuje Čedu Kljajića: „Pazi, morate ih držati da izgadne dobro. (...) I dobro da ožedne (...), nema za njih goreg lokaliteta pod nebeskim svodom. (...) držite ih, samo im na slamku, malo vode i malo zraka, (...) da dišu na slamku...“. Župljanin dalje konstatira kako vodu treba zatvoriti „da zbate vladu“. „(...) Trebate fino po 10, 12 sati zatvorit... pa nek razmišljaju... I da se zna ko drži izvore vode...“), 7. 5. 1992.</p>	
Fotografija događaja		
Broj ranjenih	3	

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Aljević Dženan	Šerif	23. 7. 1973.	Sarajevo	23. 8. 1992.	Kovači
2.	Ferhatović Mahir	Hamdo	22. 10. 1974.	Sarajevo	23. 8. 1992.	Lubina
3.	Harba Tarik	Muhidin	18. 9. 1954.	Sarajevo	23. 8. 1992.	Kovači
4.	Muratović Esmā	Ibrahim	5. 10. 1985.	Visoko	23. 8. 1992.	Potok
5.	Muratović Meliha	Ismet	30. 10. 1961.	Zenica	23. 8. 1992.	Potok
6.	Spahić Almasa	Ismet	2. 8. 1971.	Sarajevo	23. 8. 1992.	Potok
7.	Spahić Mahira	Ismet	11. 4. 1966.	Visoko	23. 8. 1992.	Potok
8.	Suljić Ismet	Džan	1. 1. 1969.	Tutin	23. 8. 1992.	Potok

LOKACIJA 3

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Trg solidarnosti 14, općina Novi Grad Sarajevo Ali-pašino Polje, između pijace i prodavnice „DP Prom“
Datum događaja	30. august 1992, 12:15 sati
Opis događaja	Dana 30. 8. 1992 u 12:15 sati ispaljena je granata iz pravca dijela naselja Nedžarići pod kontrolom Sarajevsko-romanijskog korpusa, koja je eksplodirala na Trgu solidarnosti 14, između prodavnice UPI marketa i pijace na Ali-pašinom Polju. Granata je pala među građane koji su čekali u redu za hljeb. Na licu mjesta ubijeno je devet civila, ali je od posljedica ranjavanja narednog dana podlegla još jedna osoba. Istom granatom ranjena su pedeset tri civila. I narednih dana sarajevsko naselje Ali-pašino Polje bilo je vrlo intenzivno granatirano. Dana 31. augusta, oko 22 sata, u Ulicu Španskih boraca na br. 15, u razmaku od nekoliko sekundi eksplodirale su tri granate, uslijed čijeg je rasprskavajućeg djelovanja ranjeno osam štanara iz navedenog ulaza. Sutradan, 1. septembra 1992, oko 8.00 sati ujutro, u pokušaju da ispeče ručak na ratnom, kolektivnom šporetu, koji se nalazio ispred ulaza u Ulici Trg Rade Končara 23–25, granatom je ubijena jedna osoba, a ranjeno pet štanara navedene ulice. Dana 1. septembra u 14.00 sati, na nekoliko metara udaljenosti od DP PROMA, u istoj ulici, na Trgu solidarnosti br. 11, eksplodirala je granata, usljed čijeg su rasprskavajućeg djelovanja ubijena četiri, a ranjeno devet civila.
Fotografija događaja	
Broj ranjenih	53

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Bahtić Rifet	Šemso	4. 12. 1938.	Šipovo	30. 8. 1992.	Lav
2.	Duraković Jasmina	Lutvija	4. 1. 1972.	Sarajevo	30. 8. 1992.	Lav
3.	Đozo Jasmin	Ševko	7. 12. 1970.	Goražde	30. 8. 1992.	Lav
4.	Gušić Nermin	Mujo	19. 9. 1971.	Sarajevo	30. 8. 1992.	Lav
5.	Kafedžić Zoran	Safet	12. 8. 1951.	Sarajevo	30. 8. 1992.	Lav
6.	Krasnići Sadrija	Rušem	15. 7. 1946.	Srbija	30. 8. 1992.	Lav
7.	Lingo Adnan	Smajo	29. 3. 1961.	Sarajevo	30. 8. 1992.	Lav
8.	Puljić Nadežda	Ilija	29. 9. 1946.	Sarajevo	30. 8. 1992.	Lav
9.	Turkalj Danijel	Nikola	31. 1. 1920.	Slunj	30. 8. 1992. R 31. 8. 1992. U	Lav
10.	Uzunović Edin	Rešad	2. 5. 1964.	Sarajevo	30. 8. 1992.	Lav

LOKACIJA 4

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Smaila Šikala br. 1 (Koste Racina) Mezarje Boljakov Potok (dženaza Fatimi Jusić)
Datum događaja	28. septembar 1992, 13:30 sati
Opis događaja	Dana 28. 9. 1992. godine u 13:30 sati, na mezarje Boljakov Potok, koje se nalazi iza dvorišta OŠ <i>Umihana Čuvidina</i> , u Ulici Smaila Šikala br. 1, u vrijeme dženaze Fatimi Jusić eksplodirale su dvije granate koje su ispaljene s položaja Sarajevsko-romanijskog korpusa. Prva granata eksplodirala je 150 do 200 metara od mezarja, dok je druga eksplodirala među okupljena lica. Od eksplozivnog i rasprskavajućeg djelovanja ubijeno je sedam, a ranjeno dvanaest civila.
Fotografija događaja	
Broj ranjenih	12

SPIŠAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Cvrk Asim	Omer	15. 11. 1934.	Sokolac	28. 9. 1992.	Lav
2.	Čakarić Meho	Abdurahman	31. 12. 1913.	Sokolac	28. 9. 1992.	Lav
3.	Čaušević Alija	Zejnir	25. 3. 1926.	Karaula, Prijepolje	28. 9. 1992.	Boljakov Potok
4.	Kerla Imšir	Ibro	10. 9. 1930.	Srednje	28. 9. 1992.	
5.	Karaičić Muštafa	Mujo	10. 2. 1952.	Sarajevo	28. 9. 1992.	Buča Potok
6.	Šehović Ibrahim	Muhamed	20. 1. 1943.	Sokolac	28. 9. 1992.	Kovači
7.	Veljan Ramo	Smajo	01. 1. 1936.	Višegrad	28. 9. 1992.	Lav

LOKACIJA 5

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Isevića sokak 23 (Ivana Markovića Irca br. 23), općina Stari Grad - red za vodu kod Pivare -
Datum događaja	15. januar 1993, u 14:00 sati
Opis događaja	Dana 15. 1. 1993. godine u 14:00 sati iz pravca Trebevića (teritorije koja je bila pod kontrolom Sarajevsko-romanijskog korpusa) ispaljena je granata koja je eksplodirala na istočni zid kotlovnice <i>Sarajevske pivare</i> , u Ulici Ivana Markovića Irca 23 (Isevića sokak 23), na visini od oko 7 metara. Na ulici ispod navedenog zida nalazili su se civili koji su čekali u redu za vodu. Na licu mjesta ubijeno je šest civila, ali je od teških povreda, na putu do bolnice, od posljedica ranjavanja podlegla četrnaestogodišnja djevojčica Aferdita Sadikaj, dok je sljedećeg dana, također od posljedica ranjavanja, podlegao Senad Lagumdžija (18 godina). Na ovoj lokaciji ukupno je ubijeno osam, a ranjeno sedamnaest civila. Među žrtvama sa smrtnim ishodom bio je bračni par Lačević, dok su njihova djeca ranjena.
Fotografija događaja	
Broj ranjenih	17

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Ahmetspahić Ahmet	Ramo	9. 11. 1936.	Goražde	15. 1. 1993.	Grličića brdo
2.	Kajanija Jasmina	Alija	13. 2. 1966.	Kalinovik	15. 1. 1993.	Hambina Carina
3.	Lačević Asim	Ahmed	17. 10. 1942.	Sarajevo	15. 1. 1993.	Vrbanjuša
4.	Lačević Azra	Ismet	7. 11. 1949.	Sarajevo	15. 1. 1993.	Vrbanjuša
5.	Lagumdžija Senad	Muštafa	30. 3. 1975.	Sarajevo	15. 1. 1993. R 16. 1. 1993. U	Vrbanjuša
6.	Pinjo Bajro	Šerif	23. 6. 1952.	Rogatica	15. 1. 1993.	Vrbanjuša
7.	Sadikaj Aferdita	Kasim	31. 7. 1979.	Sarajevo	15. 1. 1993. 17. 1. 1993. MKU	Vrbanjuša
8.	Šarić Jasna	Taib	3. 1. 1967.	Sarajevo	15. 1. 1993.	Lav

LOKACIJA 6

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Mezarje Budakovići
Datum događaja	12. juni 1993, 10:55 sati
Opis događaja	Dana 12. 6. 1993. godine u 10:55 sati iz pravca Trebevića (pod kontrolom Sarajevsko-romanijskog korpusa) ispaljena je granata koja je pala na mezarje Budakovići, u vrijeme klanjanja dženaze Behiji Filipović i Fadili Karšić rođ. Gegić. Ubijeno je jedanaest, a ranjena su tri civila. Nekoliko dana nakon ovog masakra predsjednik privremenog organa Mešihata Islamske zajednice u intervjuu za <i>Oslobođenje</i> istakao je kako se dženaza može obaviti uz mali broj ljudi, a da se, po šerijatskim propisima, dio obreda može obaviti van mezarja, s ciljem da se masovna okupljanja civila svedu na minimum i izbjegnu nove žrtve. Prethodno granatiranje groblja <i>Lav</i> u vrijeme sahrane djevojčici Vedrani Glavaš (4. 8. 1992), mezarja Boljakov Potok u vrijeme dženaze Fatimi Jusić (28. 9. 1992) samo su neki od primjera zločina nad civilima u vrijeme sahrana/dženaza. Svjedok Tužilaštva Haškog tribunala u Predmetu <i>Stanislav Galić</i> , fotoreporter Hvaal, posvjedočio je da je u 20-30 navrata „doživio granatiranje pogrobne povorke (...) te da je vremenom izvještavanje s groblja poštalo veoma opasno. Zbog toga je krajem 1993. ‘poštalo pravilo’ da se sahrane održavaju noću“ (ICTY, Presuda, Galić, 2003, par. 220).
Fotografija događaja	
Broj ranjenih	3

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Borovina Edhem	Halim	27. 11. 1937.	Foča	12. 6. 1993.	Buča Potok
2.	Bradić Salko	Salih	5. 4. 1927.	Vogošća	12. 6. 1993.	Humka
3.	Curić Osman	Behadil	2. 1. 1951.	Rogatica	12. 6. 1993.	Buča Potok
4.	Džaferović Asim	Mumin	15. 2. 1937.	Goražde	12. 6. 1993.	Buča Potok
5.	Džanko Amir	Osman	8. 3. 1936.	Višegrad	12. 6. 1993.	Buča Potok
6.	Konaković Hasan	Asim	21. 3. 1935.	Sarajevo	12. 6. 1993.	Buča Potok
7.	Kurtić Sejdalija	Alija	11. 4. 1937.	Rogatica	12. 6. 1993.	Buča Potok
8.	Pintol Kasim	Zejnir	8. 11. 1950.	Konjic	12. 6. 1993.	Buča Potok
9.	Podrug Bahrija ²	Muštafa	22. 11. 1938.	Sarajevo	12. 6. 1993. R 13. 6. 1993. U	Breka džamija
10.	Sarač Smajo	Mujo	19. 3. 1929.	Rudo	12. 6. 1993.	Buča Potok
11.	Sarajkić Began	Suljo	5. 6. 1929.	Trnovo	12. 6. 1993.	Buča Potok

2 Podrug Bahrija prolazila je pored mezarja Budakovići u trenutku pada granate. Usljed jake detonacije, pala je i izgubila svijest. Smrt je nastupila 13. juna 1993. u Kliničkom centru Koševo.

LOKACIJA 7

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Bakarevića 5 (Dragice Pravice 5), općina Stari Grad Sarajevo Bištrik – ispred Mjesne zajednice	
Datum događaja	26. 6. 1993, 20:45 sati	
Opis događaja	Dana 26. 6. 1993. godine u 20:45. sati s položaja Sarajevsko-romanijskog korpusa ispaljena je granata koja je eksplodirala u park ispred zgrade u Ulici Dragice Pravice (Bakarevića 5), u naselju Bištrik. Usljed rasprskavajućeg djelovanja granate, ubijeno je sedmero djece u trenutku dok su igrali šah, vozili se na biciklima, pjevali i veselili se. Sva djeca koja su ubijena gelerima granate štanovala su u istoj ulici – Dragice Pravice br. 5, 7, 16, 17 i 25.	
Fotografija događaja		

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Ćatić Nihada	Midhat	15. 10. 1977.	Sarajevo	26. 6. 1993.	Bakareva
2.	Muftić Velida	Asaf	12. 5. 1971.	Sarajevo	26. 6. 1993.	Bakareva
3.	Pliska Senad	Hamid	06. 11. 1979.	Sarajevo	26. 6. 1993.	Bakareva
4.	Poturić Almir	Bego	10. 4. 1978.	Sarajevo	26. 6. 1993.	Bakareva
5.	Ruštempašić Sanjin	Adnan	01. 12. 1988.	Sarajevo	26. 6. 1993.	Bakareva
6.	Šećerović Sinanudin	Vehbija	29. 8. 1976.	Sarajevo	26. 6. 1993.	Bištrik
7.	Zijadić Belma	Hasan	31. 1. 1982.	Sarajevo	26. 6. 1993.	Bakareva

LOKACIJA 8

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Hakije Turajlića 37 (Spasenije Cane Babovića 37), Općina Novi Grad Dobrinja, Kvadrant C-5 (red za vodu)
Datum događaja	1. juli 1993, 15:27 sati
Opis događaja	<p>Dana 12. 7. 1993. godine u 15:27 sati iz pravca dijela Nedžarića koji je bio pod kontrolom Sarajevsko-romanijskog korpusa ispaljena je granata koja je eksplodirala u Ulici Hakije Turajlića 37, u naselju Dobrinja, Kvadrant C-5, među civile koji su čekali u redu za vodu. Na licu mjesta ubijeno je osam civila, dok su tri civila podlegla od posljedica ranjavanja po dolasku u Bolnicu Dobrinja. Sedam teže ranjenih pacijenata upućeno je na Klinički centar Koševo, ali su na putu do klinike još dva civila podlegla. Narednog dana, od posljedica ranjavanja, podlegla je još jedna osoba, te je ukupan broj žrtava sa smrtnim ishodom iznosio četrnaest civila, dok je šesnaest civila ranjeno. Među žrtvama je bilo i po nekoliko članova iz porodica Mehonić, Tvrtković i Talić, koji su u redu za vodu čekali i po 12 sati.</p>
Fotografija događaja	
Broj ranjenih	16

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Jelovac Ilham	Selim	14. 5. 1976.	Sarajevo	12. 7. 1993.	Budakovići
2.	Kirlić Ajdin	Fejsal	29. 6. 1977.	Sarajevo	12. 7. 1993.	Vrbanjuša
3.	Knehtl Vinka	Dragutin	22. 4. 1932.	Brač	12. 7. 1993.	Sv. Josip
4.	Matić Ljiljana	Drago	11. 1. 1972.	Knin	12. 7. 1993.	Dobrinja
5.	Mehonić Nedžiba	Rasim	15. 1. 1960.	Prijepolje	12. 7. 1993.	Budakovići
6.	Mehonić Rahima	Juso	19. 4. 1933.	Priboj	12. 7. 1993.	Budakovići
7.	Mehonić Sedajeta	Rasim	3. 12. 1961.	Prijepolje	12. 7. 1993.	Budakovići
8.	Mićanović Dragica	Luka	1. 1. 1928.		12. 7. 1993.	Dobrinja II –park, eksh. 1999, Tim neštalih Rs
9.	Selimović Sulejman	Nasuf	5. 10. 1929.	Foča	12. 7. 1993.	Dobrinja II B – eksh. 1998. Obad
10.	Simić Zorka	Borisav	1939.	Loznica	12. 7. 1993.	Sv. Marko
11.	Talić Enisa	Uzejr	30. 1. 1946.	Livno	12. 7. 1993.	Dobrinja, eksh. 1996. Vlakovo
12.	Talić Ibrahim	Šaban	25. 8. 1917.	Bugojno	12. 7. 1993.	Dobrinja, eksh. 1996. Vlakovo
13.	Tvrtković Jasminka	Ivan	19. 3. 1945.	Sarajevo	12. 7. 1993.	Sv. Josip
14.	Tvrtković Stela	Vladimir	01. 5. 1968.	Fojnica	12. 7. 1993.	Sv. Josip

LOKACIJA 9

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Civilnih žrtava rata (Bratstva jedinstva br. 16), Tarčin, općina Hadžići
Datum događaja	17. juli 1993. u 20:00 sati
Opis događaja	S položaja Sarajevsko-romanijskog korpusa u Hadžićima ispaljena je granata koja je eksplodirala ispred zgrade Željezničko-građevinskog preduzeća (ŽGP) i škole <i>Hilmi ef. Šarić</i> u hadžićkom naselju Tarčin. Na licu mjesta ubijeno je šest civila, ali je od teških povreda, nakon 16 dana, od posljedica ranjavanja podlegao Nevesinjac Mustafa. Istom granatom ranjena su tri civila, među kojima su: Ifet Aleta (Adnanov otac i Almasin suprug) i Zila Nevesinjac (Mustafina majka).
Fotografija događaja	
Broj ranjenih	3

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Aleta Adnan	Ifet	1. 8. 1979.	Sarajevo	17. 7. 1993.	Japalaci, Tarčin
2.	Aleta Almasa	Šećo	11. 4. 1961.	Otričevo	17. 7. 1993.	Japalaci, Tarčin
3.	Horman Omer	Muharem	1949.		17. 7. 1993.	Tarčin
4.	Horman Sanela	Omer	11. 10. 1981.		17. 7. 1993.	Tarčin
5.	Nevesinjac Mustafa	Šefik	7. 9. 1979.	Tarčin	17. 7. 1993. R 2. 8. 1993. U	Tarčin
6.	Šiniković Tanja		1962.	Tarčin	17. 7. 1993.	Tarčin
7.	Svraka Mujo	Šahir	1. 3. 1945.	Tarčin	17. 7. 1993.	Tarčin

LOKACIJA 10

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Trg ZAVNOBiH-a br. 18, općina Novi Grad Sarajevo	
	Osnovna škola „Prvi maj“ („Fatima Gunić“), Ali-pašino Polje	
Datum događaja	9. novembar 1993, 10:50 sati	
Opis događaja	<p>Dana 9. 11. 1993. godine u 10:50 sati iz pravca dijela naselja Nedžarići koji je bio pod kontrolom Sarajevsko-romanijskog korpusa ispaljena je granata koja je eksplodirala na Trgu ZAVNOBiH-a 18-20, u naselju Ali-pašino Polje, ispred prizemnog dijela zgrade gdje su privremeno bile smještene prostorije Osnovne škole „Prvi maj“. Granata je pala ispred betonskih ploča kojima je bio zaštićen ulaz u učionicu, a geleri su prošli kroz šupljine na saštavu tih ploča i uletjeli u razred. U trenutku pada granate u improvizovanoj učionici održavao se posljednji čas (bosanskog jezika) za treće razrede, dok su se učenici prvih razreda nalazili ispred „učionice“ jer im je nastava trebala početi u 11 sati. Među učenicima trećeg razreda, u vrijeme trajanja časa, ubijeni su Adis Mujala, Vedad Mujkanović i njihova učiteljica Fatima Gunić. Među učenicima prvog razreda, koji su se nalazili ispred učionice, ubijen je Feđa Salkić. Istim granatom ranjen je dvadeset jedan civil. Pet minuta poslije ovog masakra (9. 11. 1993. u 10:55 sati), ispred Mjesne zajednice Jedinštvo, na Trgu Rade Končara 9 (Trgu nezavisnosti 9) eksplodirala je granata, usljed čijeg su rasprskavajućeg dejstva ubijena četiri, a ranjeno sedam civila.</p>	
Fotografija događaja		
Broj ranjenih	21	

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Gunić Fatima	Safet	3. 11. 1948.	Prijedor	9. 11. 1993.	Lav
2.	Mujala Adis	Selim	21. 5. 1984.	Sarajevo	9. 11. 1993.	Stadion
3.	Mujkanović Vedad	Fahrudin	10. 3. 1984.	Sarajevo	9.11. 1993.	Stadion
4.	Salkić Feđa	Edin	13. 4. 1987.	Sarajevo	9.11. 1993.	Stadion

LOKACIJA 11

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Ul. Žrtava fašizma 12 i Ul. Ilije Engela 5, općina Novi Grad Sarajevo Parking iza osnovne škole „Mehmedalija Mak Dizdar“
Datum događaja	10. novembar 1993, 13:50 sati
Opis događaja	Dana 10. 11. 1993. godine u 13:50 sati s položaja Sarajevsko-romanijskog korpusa ispaljene su dvije granate, od kojih je prva eksplodirala na krov obdaništa koje je oko 100 metara udaljeno od parkinga u Ulici Žrtava fašizma br. 12-10, gdje su bili okupljeni stanari obližnjih zgrada u naselju Otoka. Nakon eksplozije prve granate, kada su svi prisutni počeli trčati prema ulazima, za nekoliko sekundi je na asfaltnu površinu i parking ispred ulaza u Ulici Žrtava fašizma 11-12, u blizini Osnovne škole „Mehmedalija Mak Dizdar“, eksplodirala i druga granata, uslijed čijeg je rasprskavajućeg djelovanja ubijeno devet i ranjena dvadeset četiri civila. Među žrtvama je bilo petero djece. Dan prije ovoga bio je masakr u školi <i>Prvi maj – Fatima Gunić</i> , kada su ubijeni učiteljica i tri učenika.
Fotografija događaja	
Broj ranjenih	24

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Geko Elma	Selver	24. 4. 1991.	Sarajevo	10. 11. 1993.	Alifakovac
2.	Govedarica Slavojka	Dušan	25. 7. 1937.	Foča	10. 11. 1993.	Sv. Marko
3.	Haseta Semir	Edin	6. 10. 1989.	Sarajevo	10. 11. 1993.	Buča Potok
4.	Hećo Amina	Ragib	24. 8. 1985.	Sarajevo	10. 11. 1993.	Buča Potok
5.	Hodžić Ajdin	Ibrahim	6. 11. 1984.	Sarajevo	10. 11. 1993.	Buča Potok
6.	Huskić Ibrahim	Omer	3. 4. 1987.	Sarajevo	10. 11. 1993.	Buča Potok
7.	Lončar Vinko	Mato	15. 11. 1928.	Sarajevo	10. 11. 1993.	Sv. Josip
8.	Mačorović Silvijo	Duško	29. 4. 1949.	Sarajevo	10. 11. 1993.	Lav
9.	Šuko Božidar	Miodrag	11. 8. 1953.	Sarajevo	10. 11. 1993.	Lav, eksh. 1999. Lukavica

LOKACIJA 12

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Hamdije Kreševljakovića br. 47-49 (Dobrovoljačka 47-49), - most Drvenija -
Datum događaja	28. novembar 1993, 12:40 sati
Opis događaja	Dana 28. 11. 1993. godine u 12:40 sati iz pravca Hladivoda (Sarajevsko-romanijski korpus) ispaljena je granata koja je eksplodirala ispred porodičnih kuća u Dobrovoljačkoj ulici (Hamdije Kreševljakovića 47-49), u blizini mosta Drvenija, usljed čijeg je rasprskavajućeg djelovanja ubijeno sedam, a ranjena četiri civila. Među žrtvama ovog masakra bila su dva člana porodice Plakalo, otac i sin.
Fotografija događaja	
Broj ranjenih	4

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Aksentić Staka	Aleksa	6. 8. 1920.	Krupac	28. 11. 1993.	Lav, eksh. 2003. Trnovo
2.	Dacić Zekrija	Bektaš	3. 1. 1953.	Sjenica	28. 11. 1993.	Buča Potok
3.	Plakalo Ibro	Šemso	19. 6. 1935.	Pljevlja	28. 11. 1993.	Soukbunar
4.	Plakalo Sead	Ibro	19. 6. 1962.	Brčko	28. 11. 1993.	Soukbunar
5.	Redžić Igbal	Hamid	13. 6. 1959.	Nevesinje	28. 11. 1993.	Soukbunar
6.	Smajić Dženan	Osman	20. 10. 1974.	Sarajevo	28. 11. 1993.	Buča Potok
7.	Zimić Elmedin	Enes	14. 5. 1955.	Sarajevo	28. 11. 1993.	Soukbunar

LOKACIJA 13

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Obala Kulina bana 18 – Gimnazijska 1 (Obala Vojvode Stepe – Jovana Jovanovića Zmaja) – općina Centar Sarajevo Mošt Drvenija kod Osnovne škole Safvet-beg Bašagić (Veselin Masleša)
Datum događaja	14. decembar 1993, 14 sati
Opis događaja	Dana 14. 12. 1993. godine u 14.00 sati ispaljena je granata iz pravca Vraca (Sarajevsko-romanijski korpus), koja je eksplodirala ispred Osnovne škole „Safvet-beg Bašagić“, „Veselin Masleša“, u neposrednoj blizini mosta Drvenija, u Ulici Obala Kulina Bana 18 – Gimnazijska 1, usljed čijeg je rasprskavajućeg djelovanja ubijeno osam, a ranjeno deset civila. Među žrtvama ovog masakra bila su dva člana porodice Jahić, majka i kćerka.
Fotografija događaja	
Broj ranjenih	10

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Avdić Vildana	Šefik	7. 9. 1975.	Sarajevo	14. 12. 1993.	Gornji Soukbunar
2.	Čomor Dina	Ahmed	6. 1. 1969.	Sarajevo	14. 12. 1993.	Kovači
3.	Čopelj Rusmir	Alija	2. 12. 1967.	Sarajevo	14. 12. 1993.	Kovači
4.	Hanić Azra	Fikret	25. 10. 1946.	Sarajevo	14. 12. 1993.	Abdeštana
5.	Jahić Lejla	Safet	13. 4. 1978.	Minhen	14. 12. 1993.	Budakovići
6.	Jahić Razija	Halil	8. 6. 1942.	Rogatica	14. 12. 1993.	Budakovići
7.	Krivić Amir	Muharem	26. 11. 1965.	Ključ	14. 12. 1993.	Kovači
8.	Šipilović Dino	Muhamed	14. 2. 1971.	Sarajevo	14. 12. 1993.	Gornji Soukbunar

LOKACIJA 14

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Bosanska br. 4 (Klare Cetkin br. 4), općina Novi Grad Sarajevo Ali-pašino Polje sankanje -
Datum događaja	22. januar 1994, 13:40 h
Opis događaja	Dana 22. 1. 1994. godine u 13:40 sati iz pravca dijela naselja Nedžarići, koji je bio pod kontrolom Sarajevsko-romanijskog korpusa, ispaljene su tri granate koje su eksplodirale na zgradu i ispred zgrade u Ulici Klare Cetkin 4 (Bosanska ulica 4), u naselju Ali-pašino Polje. Prva granata pala je na krov zgrade, nakon čega su djeca koja su se u tom trenutku sankala ili igrala u snijegu počela bježati prema ulazima. Potom su, nakon nekoliko sekundi, eksplodirale još dvije granate, usljed čijeg je rasprskavajućeg djelovanja ubijeno šestero djece i ranjeno šestero civila. Među žrtvama ovog masakra bile su seštre iz porodice Brković. Najmlađa žrtva bila je četverogodišnja djevojčica Jasmina, dok je najstarija žrtva ovog masakra bio trinaestogodišnji dječak Nermin.
Fotografija događaja	
Broj ranjenih	6

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Brković Indira	Dževad	21. 12. 1982.	Sarajevo	22. 1. 1994.	Hambina Carina
2.	Brković Jasmina	Dževad	1. 2. 1989.	Sarajevo	22. 1. 1994.	Hambina Carina
3.	Dedović Mirza	Mehmed	7. 1. 1986.	Sarajevo	22. 1. 1994.	Buča Potok
4.	Jurenčić Danijel	Jeronim	27. 3. 1983.	Sarajevo	22. 1. 1994.	Sv. Josip
5.	Rizvanović Nermin	Ismet	26. 4. 1981.	Sarajevo	22. 1. 1994.	Hambina Carina
6.	Subašić Admir	Esad	5. 7. 1985.	Sarajevo	22. 1. 1994.	Stadion

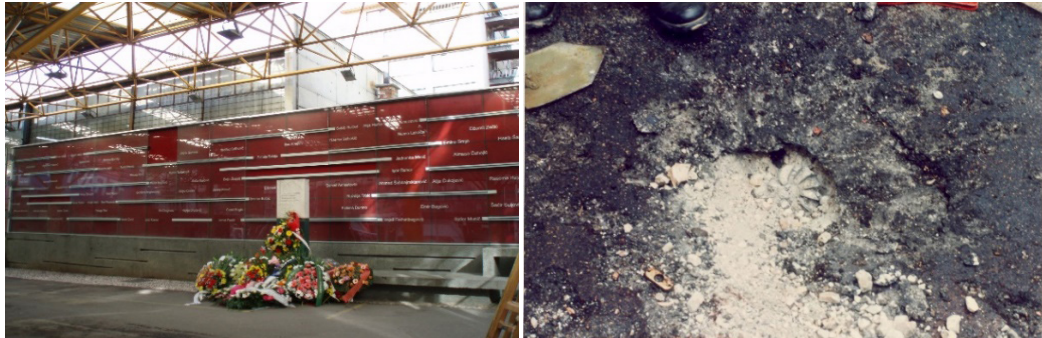
LOKACIJA 15

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Oslobodilaca Sarajeva 5, 6 i 8 i Trg zlatnih ljiljana 3 (Mihaila Pupina 3) Dobrinja I
Datum događaja	4. februar 1994, 11:25-11:30 sati
Opis događaja	Dana 4. 2. 1994. godine, između 11:25 i 11:30 sati, iz pravca Lukavice (Sarajevsko-romanijski korpus) ispaljene su tri minobacačke granate kalibra 120 mm koje su eksplodirale u ulicama Oslobodilaca Sarajeva br. 5, 6 i 8 i Mihaila Pupina br. 3 u naselju Dobrinja 1. Prvobitno su, u razmaku od nekoliko sekundi, eksplodirale dvije granate na ulice Oslobodilaca Sarajeva br. 8 i Mihaila Pupina br. 3, usljed čijeg su rasprskavajućeg djelovanja ubijena dva, a ranjen jedan civil, koji su se u tom trenutku nalazili u redu za humanitarnu pomoći ili na improvizovanoj pijaci gdje su razmjenjivali namirnice. Potom su se prisutni civili sklonili u jedan od obližnjih ulaza, a nakon nekoliko minuta, misleći da je „opasnost prošla“, ponovo vratili na mjesto prodaje, s ciljem da pakupe namirnice i krenu kući. Međutim, u tom trenutku iz pravca Lukavice ispaljena je i treća granata, koja je eksplodirala između njih, na parking iza garaže u Ulici Oslobodilaca Sarajeva br. 5 i 6, od koje je ubijeno još šest, a ranjeno sedamnaest civila. Narednog dana, od posljedica ranjavanja, smrt je nastupila za još jednog civila. Dakle, na pomenutoj lokaciji, u razmaku od nekoliko minuta, od rasprskavajućeg djelovanja tri granate, ubijeno je devet, a ranjeno osamnaest civila. Među žrtvama ovog masakra bili su brat i sestra iz porodice Spahić.
Fotografija događaja	
Broj ranjenih	18

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Baličevac Saida	Nezir	10. 2. 1976.	Prijepolje	4. 2. 1994.	Stadion
2.	Hebibović Osman	Salko	20. 10. 1926.	Konjic	4. 2. 1994. R 5. 2. 1994. U	Stadion
3.	Kolar Emin	Šećo	10. 3. 1937.	Trnovo	4. 2. 1994.	Boljakov Potok
4.	Muštagrudić Enver	Šaban	13. 2. 1942.	Podgorica	4. 2. 1994.	Nadmlini
5.	Pribinja Muškija	Adem	10. 8. 1959.	Kalinovik	4. 2. 1994.	Stadion
6.	Spahić Mirsad	Ibro	21. 2. 1970.	Sarajevo	4. 2. 1994.	Stadion
7.	Spahić Selma	Ibro	8. 5. 1984.	Sarajevo	4. 2. 1994.	Stadion
8.	Šito Aiša	Asim	8. 4. 1954.	Rogatica	4. 2. 1994.	Stadion
9.	Tenžera Jadranka	Gradimir	8. 8. 1963.	Sarajevo	4. 2. 1994.	Sv. Josip

LOKACIJA 16

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Mula Mustafe Bašeskije bb, - Pijaca Markale -
Datum događaja	5. februar 1994, 12:30 sati
Opis događaja	<p>Dana 5. 2. 1994. godine u 12:30 sati iz pravca Mrkovića (pod kontrolom Sarajevsko-romanijskog korpusa) ispaljena je granata koja je eksplodirala na asfaltnoj podlozi unutar zelene pijace Markale, u trenutku kada je na pijaci bilo prisutno nekoliko stotina građana, koji su kupovali, odnosno prodavali robu. S obzirom na činjenicu da se radilo o prostoru okruženom zgradama kao i da je bilo prisutno „mnoštvo ljudi, efekat eksplozije je bio maksimalan“. Usljed rasprskavajućeg djelovanja ove granate ubijeno je šezdeset sedam civila, dok je od posljedica ranjavanja, na liječenju u Hamburgu, podlegla još jedna osoba. Prema rezultatima istrage MUP-a RBiH, kao i Komisije vještaka na čelu s prof. dr. Berkom Zečevićem, granata je ispaljena iz pravca sela Mrkovići, s položaja Sarajevsko-romanijskog korpusa, što je potvrđeno u pravosnažnoj presudi ICTY u predmetu <i>Stanislav Galić</i>. No, neposredno nakon ovog masakra, uslijedile su burne reakcije, negiranje broja i identiteta žrtava kao i odgovornosti za zločin od vojnog i političkog rukovodstva Savezne Republike Jugoslavije/Republike srpske. Potom su uslijedile prijetnje pripadnicima UNPROFOR-a, poput: „Snage UNPROFOR-a napasti, zarobiti i držati kao taoce, dok NATO ne prekine vazdušne udare“ (S. Galić, SRK, 9. 2. 1994). Insistiranje na vojnoj intervenciji NATO-a, koja je podrazumijevala bombardovanje položaja VRS-a, uveliko je uplašila komandu UNPROFOR-a u Sarajevu i Zagrebu, te su rezultati istrage koju je proveo istražiteljski tim Ujedinjenih nacija bili neodređeni i nedorečeni. Sintagma „kri-vac nije identifikovan“ poslužila je kao savršen alibi za neintervenciju, nakon čega je Radovan Karadžić izjavio: „Mi smo zadovoljni što imamo Ujedinjene nacije, s kojima sređujemo sve ove poslove.“ Umješto vojne intervencije, Ujedinjene nacije su, preko komandanta UNPROFOR-a za BiH, generala Michaela Rosea, uspjele načiniti sporazum prema kojem je dogovoreno povlačenje teškog naoružanja u radijusu od 20 km od centra Sarajeva, što je samo djelomično ispoštovano, prividnim povlačenjem teškog naoružanja ili njihovim štavljanjem pod kontrolu UNPROFOR-a. Devet godina nakon zločina na Markalama, na suđenju generalu Stanislavu Galiću (komandantu SRK-a u periodu od septembra 1992. do augusta 1994), pripadnici UNPROFOR-a su posvjedočili kako je oficir za vezu SRK Radisav Cvetković priznao da je tokom 1993. godine SRK s tog područja „ispalio 30.000 do 40.000 projektila na grad i [pitao se zašto se autori Izvještaja UN-a] toliko zanimaju za jedan projektil kada ih je [SRK] ispalio toliko“. Pretresno vijeće ICTY-a u predmetu <i>Galić</i> konstatovalo je da je granata na pijacu „van svake sumnje namjerno ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK-a“, što je Žalbeno vijeće u navedenom predmetu i potvrdilo.</p>
Fotografija događaja	
Broj ranjenih	138

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Arnautović Senad	Safet	3. 4. 1953.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Himzarina
2.	Babić Ibrahim	Meho	1. 10. 1950.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Alifakovac
3.	Baručija Mehmed	Murat	17. 11. 1959.	Foča	5. 2. 1994.	Kovači
4.	Begić Ćamil	Mujo	31. 3. 1938.	Jablanica	5. 2. 1994.	Budakovići
5.	Begović Emir	Muštafa	18. 9. 1964.	Goražde	5. 2. 1994.	Himzarina
6.	Bešić Vahida	Avdija	22. 3. 1954.	Vogošća	5. 2. 1994.	Stadion
7.	Bogdanović Gordana	Drago	16. 4. 1951.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Sv. Marko
8.	Bojinović Vaskrsije	Stevan	15. 9. 1935.	Glamoč	5. 2. 1994.	Sv. Marko
9.	Borovina Muhamed	Halil	10. 12. 1953.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Budakovići
10.	Brkanić Faruk	Abdulah	1. 1. 1947.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Bištrik Medresa
11.	Bulbul Sakib	Avdo	15. 6. 1936.	Sokolac	5. 2. 1994.	Budakovići
12.	Čehajić Almasa	Meho	18. 5. 1958.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Turbe
13.	Čevriz Jelena	Anđelko	4. 6. 1959.	Goražde	5. 2. 1994.	Sv. Marko
14.	Čilimdžić Verica	Miodrag	14. 3. 1959.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Ravne Bakije
15.	Ćosić Zlatko	Borivoje	30. 7. 1961.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Sv. Marko
16.	Čukojević Alija	Zejnir	10. 5. 1934.	Višegrad	5. 2. 1994.	Budakovići
17.	Delić Smilja	Stojan	28. 8. 1954.	Gradačac	5. 2. 1994.	Lav
18.	Drugovac Ifet	Avdija	11. 6. 1952.	Pale	5. 2. 1994.	Humka
19.	Durmo Dževad	Alija	8. 8. 1955.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Kovači
20.	Durmo Fatima	Zahid	21. 1. 1944.	Ilidža	5. 2. 1994.	Humka
21.	Džebo Kemal	Ibro	6. 6. 1938.	Goražde	5. 2. 1994.	Mišćina
22.	Fazlić Ismet	Osman	18. 5. 1925.	Rudo	5. 2. 1994.	Stadion
23.	Ferhatbegović Vejsil	Adem	9. 9. 1933.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Saračeva
24.	Fetahović Dževdet	Muštafa	1. 4. 1932.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Lubina
25.	Fetahović Muhamed	Muštafa	9. 4. 1935.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Lubina
26.	Fočo Ahmed	Ragib	27. 8. 1947.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Šerbina džamija
27.	Ganović Maida	Muštafa	22. 11. 1943.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Budakovići
28.	Gibović Isma	Šahin	5. 2. 1938.	Goražde	5. 2. 1994.	Jarčedoli
29.	Hasanović Rasema	Salih	11. 5. 1951.	Sokolac	5. 2. 1994.	Ravne Bakije
30.	Hurko Alija	Idriz	6. 9. 1937.	Rogatica	5. 2. 1994.	Humka
31.	Ibrulj Mirsada	Refik	27. 4. 1953.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Budakovići
32.	Imanić Muštafa	Alija	11. 5. 1946.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Budakovići
33.	Jauzović Razija	Fikret	1. 9. 1953.	Ključ	5. 2. 1994.	Himzarina
34.	Jažić Rasema	Rasim	17. 1. 1935.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Vilina Vlas
35.	Karavdić Hasnija	Osman	24. 2. 1959.	Pale	5. 2. 1994.	Kovači
36.	Klačar Mlađo	Jefto	14. 4. 1937.	Pale	5. 2. 1994.	Sv. Marko
37.	Knežević Marija	Branko	4. 6. 1957.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Sv. Marko
38.	Kovač Selima	Sulejman	19. 1. 1953.	Goražde	5. 2. 1994.	Humka
39.	Krajčin Ibro	Nahod	5. 6. 1941.	Foča	5. 2. 1994.	Kovači
40.	Kunić Sejda	Avdija	2. 8. 1952.	Foča	5. 2. 1994.	Himzarina
41.	Kvesić Jozo	Ivan	16. 8. 1940.	Lištica	5. 2. 1994.	Sv. Josip

42.	Lakača Numo	Šefik	6. 12. 1928.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Himzarina
43.	Malović Ruža	Živko	15. 8. 1945.	Srbac	5. 2. 1994.	Sv. Marko
44.	Minić Jadranka	Mileta	11. 5. 1954.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Lav
45.	Musić Safer	Muštafa	17. 4. 1932.	Sarajevo	5. 2. 1994. R 27. 6. 1994. U	Hamburg Njemačka ³
46.	Odžak Nura	Avdo	18. 3. 1941.	Goražde	5. 2. 1994.	Budakovići
47.	Orman Mejra	Jusuf	8. 4. 1931.	Stolac	5. 2. 1994.	Vrbanjuša
48.	Oručević Hajrija	Ahmet	16. 3. 1944.	Nikšić	5. 2. 1994.	Buzadži H. H.
49.	Prozorac Seid	Meho	18. 12. 1941.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Lubina
50.	Rahić Smajo	Ibro	27. 7. 1929.	Bijelo Polje	5. 2. 1994.	Toka
51.	Rehar Igor	Davor	25. 3. 1972.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Lav
52.	Rizvo Sabit	Sulejman	28. 2. 1926.	Hadžići	5. 2. 1994.	Terzibašina
53.	Šabanović Hasib	Salko	06. 12. 1948.	Foča	5. 2. 1994.	Kovači
54.	Sablja Zahida	Muharem	17. 9. 1941.	Goražde	5. 2. 1994.	Grlića Brdo
55.	Salihović Nedžad	Ibrahim	29. 8. 1971.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Kovači
56.	Šehbajraktarević Ahmed	Muštafa	10. 10. 1940.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Jarčedoli
57.	Škrijelj Bejto	Fazlija	11. 2. 1942.	Ivangrad	5. 2. 1994.	Humka
58.	Smajić Hajrija	Derviš	25. 8. 1948.	Višegrad	5. 2. 1994.	Humka
59.	Srnja Emina	Rasim	10. 4. 1947.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Himzarina
60.	Subašić Džemo	Hamdo	14. 5. 1961.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Gornji Soukbunar
61.	Suljević Saćir	Halil	22. 8. 1935.	Pale	5. 2. 1994.	Budakovići
62.	Švrakić Junuz	Zulfo	25. 1. 1905.	Glamoč	5. 2. 1994.	Vrbanjuša
63.	Tihić Pašaga	Haso	8. 8. 1928.	Vlasenica	5. 2. 1994.	Alifakovac
64.	Torlaković Muharem	Nurija	29. 4. 1936.	Višegrad	5. 2. 1994.	Abdeštana
65.	Trbić Ruždija	Pašo	23. 2. 1946.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Potok
66.	Zečić Džemal	Alija	28. 8. 1949.	Bileća	5. 2. 1994.	Budakovići
67.	Zubović Muhamed	Omer	10. 11. 1944.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Čurčića
68.	Žunić Senad	Ismet	9. 3. 1957.	Sarajevo	5. 2. 1994.	Kovači

3 Safer Musić je, nakon teškog ranjavanja na Markalama, bio hospitaliziran na Kliničkom centru Univerziteta u Sarajevu, gdje je, pregledom komisije UNHCR-a, ustanovljeno kako odgovara „kriterijima hitne evakuacije“. Safer je izmješten u američku bolnicu u Buxtehude (Njemačka), gdje je 27. juna 1994. nastupila smrt.

LOKACIJA 17

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Ul. Tuneli 1, Butmir Tunel Dobrinja – Butmir (Objekat D-B)
Datum događaja	1. maj 1995, 13:35 sati
Opis događaja	Dana 7. 5. 1995. godine, između 13:00 i 13.35 sati, s položaja Sarajevsko-romanijskog korpusa ispaljena je granata koja je eksplodirala pred ulaz u Tunel D-B (Dobrinja – Butmir), s butmirske strane, od koje je ubijeno devet i ranjeno dvanaest civila. Tunel je prokopan 30. jula 1993. godine ispod aerodromske pište i bio je jedini izlaz iz dijela Sarajeva koji je bio pod opsadom od jedinica Sarajevsko-romanijskog korpusa Vojske Republike srpske. Prema prvobitnom izvještaju načelnika artiljerije Sarajevsko-romanijskog korpusa, dostavljenom Glavnom štabu Vojske Republike srpske, 11 dana prije ovog masakra, pred ulaz u Tunel D-B, trebale su biti lansirane dvije modifikovane aviobombe, ali je, usljed njihovog ogromnog razornog djelovanja, postojala mogućnost ugrožavanja „sopstvenih snaga i snaga UN“, te je načelnik artiljerije SRK-a, pukovnik Tadija Manojlović oduštao od gađanja aviobombama ulaza u Tunel s butmirske strane. Jedanaest dana nakon pomenutog Izvještaja Manojlovića upućenog GŠ VRS-a, koji se odnosio na <i>Planiranje dejstava teškim naoružanjem po neprijateljskim ciljevima u zoni SRK</i> , granatirana je butmirska strana Tunela, gdje je počinjen ovaj masakr.
Fotografija događaja	
Broj ranjenih	12

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Fejzić Aziz	Adem	4. 5. 1959.	Goražde	7. 5. 1995.	Buća potok
2.	Klačar Zdravko	Mlađo	1. 4. 1964.	Sarajevo	7. 5. 1995.	Sv. Marko
3.	Kurtović Fahrudin	Sulejman	8. 4. 1967.	s. Jeleč, Foča	7. 5. 1995.	Sarajevo, Kovači
4.	Kovačević Bećir	Hasan	3. 11. 1940.	Srednje	7. 5. 1995.	Bare
5.	Smajić Semir	Abdulah	23. 1. 1964.	Sarajevo	7. 5. 1995.	Sarajevo, Kovači
6.	Smajić Mensur	Salko	2. 6. 1973.	Sarajevo	7. 5. 1995.	Buća potok
7.	Subašić Rasema	Alija	1. 8. 1971.	Kalinovik	7. 5. 1995.	Hrasnica, Kovači
8.	Šalaka Vahid	Suljo	13. 1. 1966.	Goražde	7. 5. 1995.	Sarajevo, Kovači
9.	Šarenac Staka	Rišto	3. 8. 1951.	Blažuj, Sarajevo	7. 5. 1995.	Sv. Marko

LOKACIJA 18

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Bulevar Mimara Sinana bb (Bulevar USAOJ-a) Dobrinja, Osnovna škola „Skender Kulenović“ (Simon Bolivar)	
Datum događaja	18. juni 1995, 11:40 sati	
Opis događaja	<p>Dana 18. 6. 1995. godine, u 11:40 sati, iz pravca dijela naselja Nedžarići koji je bio pod kontrolom Sarajevsko-romanijskog korpusa, u prethodno zapaljenoj Osnovnoj školi <i>Simon Bolivar</i> (<i>Skender Kulenović</i>), u Ulici Bulevar Mimara Sinana bb (naselje Dobrinja), gdje se nalazila pumpa za vodu, ubijeno je sedam, a ranjeno dvanaest civila. Pomenuta škola zapaljena je 15. maja 1992. godine, nakon čega je nastava organizovana po haustorskim, podrumskim prostorijama, zaštićenim vrećama pijeska. Zbog nedostataka vode u naselju, u razrušenoj školi, na kojoj su još uvijek postojale zidine, napravljena je pumpa za vodu. Pripadnici Civilne zaštite potrudili su se da poduzmu što efikasnije mjere zaštite na pumpama za točenje vode, a ova lokacija važila je za jedno od „najzaštićenijih prostora za opskrbu pitkom vodom“, pa komandant Gradskog štaba Civilne zaštite razočarano je istaknuo kako „nije sigurno i tamo gdje je sigurno“. Među žrtvama ovog masakra bili su supružnici Nura i Safet Lončar. Napomena: Na spomen-ploči u zatvorenom dvorištu škole nalaze se i imena dvojice učenika škole koji su ubijeni usljed granatiranja naselja Dobrinja tokom 1992. godine: Denis Bosankić (1977) ubijen je na granatom 25. jula 1992. godine i Mirsad Hodžić (1984) ubijen granatom 26. augusta 1992. godine.</p>	
Fotografija događaja		
Broj ranjenih	12	

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Čizmić Kenan	Sulejman	2. 8. 1976.	Sarajevo	18. 6. 1995.	Alifakovac
2.	Imamović Rešad	Hasan	6. 2. 1952.	Sarajevo	18. 6. 1995.	Kovači
3.	Kadić Izet	Muštafa	22. 1. 1932.	Vlasenica	18. 6. 1995.	Alifakovac
4.	Lončar Nura	Atif	1. 1. 1933.	Ilijaš	18. 6. 1995.	Bare
5.	Lončar Safet	Hasan	15. 3. 1933.	Sokolac	18. 6. 1995.	Bare
6.	Mehmedović Sulejman	Meho	4. 6. 1946.	Derventa	18. 6. 1995.	Kovači
7.	Sijerčić Bahrija	Ahmet	22. 11. 1942.	Bijelo Polje	18. 6. 1995.	Bare

LOKACIJA 19

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Mula Mustafe Bašeskije br. 64, tržnica Markale, općina Centar Sarajevo
Datum događaja	28. august 1995, 11 sati
Opis događaja	<p>Dana 28. 8. 1995. godine, u 11:00 sati, iz pravca Trebevića (Sarajevsko-romanijski korpus) ispaljena je granata koje ja eksplodirala na asfaltnu podlogu iza tržnice Markale, usljed čijeg su rasprskavajućeg djelovanja na licu mjesta ubijena 23 civila, a do kraja dana, prilikom transporta do bolnica ili u toku operacije, podleglo je još 15 civila. Do 10. septembra 1995. od teških povreda smrt je nastupila za još pet civila. Ukupno su ubijena četrdeset tri civila, od kojih troje djece, a ranjen je osamdeset jedan civil. Gotovo istovremeno s ovom, u neposrednoj blizini Narodnog pozorišta eksplodirale su još četiri granate, usljed čijeg je rasprskavajućeg djelovanja ranjeno osam civila. Ovaj masakr bio je povod za vojnu intervenciju, odnosno bombardovanje položaja VRs-a od NATO-a, koje je uslijedilo tek nakon objave zvaničnih rezultata istrage UNPROFOR-a o odgovornosti za ovaj zločin, prema kojima se nedvojbeno došlo do zaključka da su granate ispaljene s položaja Sarajevsko-romanijskog korpusa iz pravca Trebevića i Lukavice. No, rezultati ove istrage držani su u tajnosti sve dok se nisu osigurali svi pripadnici UNPROFOR-a na terenu ili evakuisali iz kriznih područja. Za razliku od ranijih perioda opsade, u junu 1995. godine formirane su i pošteno šizale u Bosnu <i>Snage za brze intervencije</i>, koje su trebale služiti kao podrška pripadnicima UNPROFOR-a na kopnu. U tom kontekstu, ali tek pod uslovom osiguranja svih pripadnika UNPROFOR-a, uslijedilo je kažnjavanje počinitelja zločina, bombardovanjem položaja VRs-a, što je u konačnici dovelo do kraja oružanog sukoba i završetka opsade Sarajeva. Ovaj zločin spominje se u presudi ICTY u predmetu <i>Dragomir Milošević</i>, koji je bio komandant Sarajevsko-romanijskog korpusa u periodu od 9. augusta 1994. godine do završetka opsade. No, Žalbeno vijeće Haškog tribunala uvažilo je dokaze odbrane da je optuženi tokom augusta i početkom septembra 1995. godine bio na liječenju u Beogradu, zbog čega je poništilo osuđujuću presudu za granatiranje tržnice Markale, te konstatiralo kako je Čedomir Sladoje, načelnik štaba SRK-a, preuzeo Miloševićeve dužnosti i „izdavao naredjenja zašupajući komandanta“. U pravosnažnoj presudi nije preispitivan pravac ispaljena granate, te je konstatovano da je ona ispaljena iz pravca Trebevića, s položaja koji su bili pod kontrolom Sarajevsko-romanijskog korpusa.</p>
Fotografija događaja	 <p>00339242 Lična karta Željke Hodžića.</p>
Broj ranjenih	81

SPISAK UBIJENIH

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	DATUM ROĐENJA	MJESTO ROĐENJA	DATUM SMRTI	MJESTO UKOPA
1.	Alić Hidajet	Sulejman	23. 9. 1954.	Bugojno	28. 8. 1995.	Kovači
2.	Alić Salko	Arif	15. 2. 1928.	Foča	28. 8. 1995.	Bare
3.	Ajanović Omer	Halil	7. 5. 1962.	Sarajevo	28. 8. 1995.	Vrbanjuša
4.	Bašević Zeno	Ahmet	5. 4. 1949.	Sjenica	28. 8. 1995.	Bare
5.	Bektašević Husein	Nasuf	21. 4. 1955.	Višegrad	28. 8. 1995.	Turbe
6.	Brkan - Kruščica Sevda	Juso	1. 1. 1947.	Foča	28. 8. 1995.	Hambina Carina
7.	Brutus – Đukić Vera	Aco	15. 12. 1927.		28. 8. 1995.	Bare
8.	Cepić Halida	Mahmut	15. 12. 1927.	Sarajevo	28. 8. 1995.	Potok
9.	Cocalić Mejrema	Velaga	20. 9. 1971.	Višegrad	28. 8. 1995.	Humka
10.	Čolić Razija	Jusuf	15. 4. 1942.	Rogatica	28. 8. 1995. R 7. 9. 1995. U	Bare
11.	Čorambegić Esad	Hamdija	29. 4. 1960.	Sarajevo	28. 8. 1995.	Lav
12.	Crnčalo Paša	Atif	4. 9. 1950.	Rogatica	28. 8. 1995.	Humka
13.	Dlouhi Dario	Josip	12. 2. 1981.	Sarajevo	28. 8. 1995. R 31. 8. 1995. U	Lav
14.	Duraković Salko	Nazif	10. 3. 1927.	Foča	28. 8. 1995.	Paje
15.	Dževlan Alija	Dervo	10. 8. 1952.	Kalinovik	28. 8. 1995. R 30. 8. 1995. U	Hambina Carina
16.	Fazlić Najla	Fadil	20. 10. 1937.	Doboj	28. 8. 1995.	Budakovići
17.	Garbo Rijad	Zijad	17. 3. 1980.	Sarajevo	28. 8. 1995.	Humka
18.	Hajvaz Ibrahim	Ibro	7. 3. 1929.	Čajniče	28. 8. 1995.	Bare
19.	Hašimbegović Jusuf	Halil	21. 5. 1934.	Prijepolje	28. 8. 1995. R 10. 9. 1995. U	Čurčića
20.	Herceglija Meho	Abid	9. 2. 1954.	Rogatica	28. 8. 1995.	Buča Potok
21.	Hodžić Jasmina	Ahmo	9. 3. 1963.	Goražde	28. 8. 1995.	Vrbanjuša
22.	Hozo Hajrudin	Mustafa	7. 8. 1965.	Glamoč	28. 8. 1995.	Kovači-Hrasnica
23.	Ibrahimagić Adnan	Ferhat	6. 5. 1979.	Sarajevo	28. 8. 1995.	Karpuzova
24.	Keranović Ilija	Vidoje	30. 7. 1948.	Beli Manastir	28. 8. 1995.	Sv. Marko
25.	Kerović Mesudija (Ž)	Rizo	6. 12. 1947.	Podgorica	28. 8. 1995.	Turbe
26.	Klarić Ismet	Osman	9. 8. 1936.	Foča	28. 8. 1995.	Bare
27.	Komar Vehid	Habib	29. 5. 1967.	Foča	28. 8. 1995.	Kovači
28.	Kovačević Mirsad	Bećir	3. 12. 1966.	Sarajevo	28. 8. 1995.	Kovači
29.	Kukić Muhamed	Mujo	23. 12. 1948.	Vareš	28. 8. 1995.	Bare
30.	Kurtović Hašim	Ćerim	1. 4. 1960.	Sjenica	28. 8. 1995.	Breka
31.	Lončar Masija	Junuz	27. 4. 1939.	Sokolac	28. 8. 1995.	Ravne Bakije
32.	Mahmutović Osman	Uzeir	31. 5. 1944.	Čajniče	28. 8. 1995.	Bare
33.	Muratović Senad	Redžo	29. 5. 1964.	Sarajevo	28. 8. 1995.	Bare
34.	Poturković Goran	Salko	11. 12. 1955.	Sarajevo	28. 8. 1995.	Humka
35.	Šatrović Hajro	Velija	16. 10. 1938.	Rogatica	28. 8. 1995.	Ravne Bakije
36.	Smailhodžić Hamid	Huso	12. 8. 1949.	Sarajevo	28. 8. 1995.	Turbe
37.	Smoljan Blaženka	Pero	3. 2. 1955.		28. 8. 1995.	Bare
38.	Topuzović Samir	Jusuf	17. 2. 1963.	Sarajevo	28. 8. 1995.	Balibegovica

39.	Tunović Hamza	Sabit	13. 4. 1948.	Sarajevo	28. 8. 1995. R 3. 9. 1995. U	Alifakovac
40.	Vukotić Ajdin	Hamid	28. 1. 1938.	Gacko	28. 8. 1995.	Bare
41.	Vukotić Sabaheta	Ajdin	25. 4. 1972.	Sarajevo	28. 8. 1995.	Bare
42.	Zećo Meho	Halil	1. 6. 1922.	Trnovo	28. 8. 1995.	Hambina Carina
43.	Žiga Narima	Alija	9. 1. 1953.	Sarajevo	28. 8. 1995.	Karpuzova

Naziv lokacije mjesta masovnog stradanja	Dan sjećanja na ubijenu djecu u opkoljenom Sarajevu
Datum događaja	5. maj
<p>Opis događaja</p>	<p>Ubijanje najmlađih, tek rođenih stanovnika Sarajeva, uništeni inkubatori, zajedno sa zgradom Porodilišta <i>Zehra Muidović</i> (26/27. maj 1992. – ubijene tri bebe), a potom i granatiranje reda za hljeb i sladoled u Miskinovoj ulici, u vrijeme dogovorenog primirja, već u prvim mjesecima nagovještavali su načine i metode ratovanja tokom opsade Sarajeva. Pored granatiranja štambenih objekata, ulica, redova za vodu, hljeb, humanitarnu pomoć, kao mete su vrlo često bile improvizovane škole, dječiji parkovi, dvorišta, tj. lokacije na kojima su masovno ubijana djeca. Dakle, u strategiji uzimanja civila za metu djeca su predstavljala značajan cilj, a također uništavano je i sve ono što je bilo potrebno za njihovu egzistenciju, rušene su škole, dječiji vrtići, igrališta, porodilišta, biblioteke, muzeji i druge institucije. Okolnosti opsade i neštašnice osnovnih sredstava za život nalagale su da i djeca budu involvirana u potragu za egzistencijalnim životnim namirnicama, bez obzira na to što nisu bila dorasla navedenom zadatku, čime je njihovo djetinjstvo prekinuto beskrupuloznom ratnom svakodnevnicom. Na tim lokacijama ubijani su zajedno s odraslim, u nekim slučajevima i sa svojim najmilijim članovima porodica (roditeljima, braćom, sestrama, nanama/bakama, djedovima, tetkama, rođacima, rodicama itd).</p> <p>Na ukupno 115 lokacija su sistematski, smišljeno i masovno ubijani najmlađi stanovnici Sarajeva, od čega na 11 lokacija braća i sestre, na 13 majka i dijete, na 9 otac i dijete, te na 5 lokacija djeca s drugim članovima porodice. Također, sama činjenica da je 63 djece ubijeno snajperom, tj. na način kada počinitelj jasno vidi žrtvu i svjesno je gađa, jeste svakako najeklatantniji primjer namjere kojom su najmlađe Sarajlije svjesno birane kao mete. Krv na snježnoj podlozi, ostaci sanki, dječija kapa, cipela, panoi s dječijim crtežima prošarani krvlju, uništeni inkubatori u porodilištu gdje su ubijene tek rođene bebe jesu samo neki od dirljivih prizora zabilježenih nakon sistematskog, smišljenog i masovnog ubijanja ove najmlađe populacije. Gađanje konvoja s bebama iz dječijeg doma „Ljubica Ivezić“ (1. august 1992) koje su trebale napustiti grad u najboljoj mjeri demonstrira Mladićevu namjeru kako iz Sarajeva „može da ima izlaza samo onaj koga ćemo mi puštiti, i ne svaki od nas, već onaj ko je glavni, ko komanduje“ (Ratko Mladić, 12. maj 1992). Vjerno slijedeći tu naredbu, mnoga teško ranjena djeca nisu mogla biti izmještena u inostranstvo radi daljeg liječenja, a zbog konstantnog i kontinuiranog granatiranja i snajperisanja grada, te nemogućnosti dolaska do bolnica, djeci je ponekad bila uskraćena i blagovremena liječnička pomoć. Pored navedenih primjera, djeca su ubijana plinom, jer su, prema naredbama političkog i vojnog rukovodstva Rs-a, vrlo često zatvarani plinski ventili, pa potom naglo otvarani, nakon čega je dolazilo do eksplozija plina u stanovima i kućama. Također, djeca su umirala gušenjem u inkubatorima, zbog nedostatka kisika, uslijed prekida električne energije zbog granatiranja i na brojne druge načine zbog okolnosti opsade grada.</p>

Fotografija događaja

IZVORI

1. International Criminal Tribunal of the former Yugoslavia – ICTY

<http://www.icty.org/>,

- Presude i dokazni materijali u predmetima:
- ICTY, IT-95-5/18, Radovan Karadžić,
- ICTY, IT-09-92, Ratko Mladić,
- ICTY, IT-98-92, Stanislav Galić,
- ICTY, IT-98-92/1, Dragomir Milošević,
- Dio dokumentacije Ministarstva za unutrašnje poslove RBiH (MUP RBiH), Centar Službi bezbjednosti Sarajevo (CSB Sarajevo). Odjeljenje za krim tehniku i KDZ, Sarajevo, Uprava za poslove i zadatke sprečavanja i otkrivanja kriminaliteta, Odjeljenje za kontradiverzionu zaštitu,
- Higgs Richard J, *Izveštaj o incidentima otvaranja minobacačke vatre na području Sarajeva od 8. novembra 1994. i 18. juna 1995, 21. decembar 2006,*
- Izjave svjedoka ICTY. (Hanga Tsori 1995, Thomas Hansen 1995, Ž(sir) Rupert Smith 1996, Azra Šišić 1996, Berko Zečević 1996, Luis Fortin 1997, Thornberry Cedric Henry Reid 1999, Berko Zečević 2000, Baron van Lyden 2003, Jordan John 2005, Milosav Gagović 2007, Harry Konings 2006),
- ICTY, IT-98-29-T: Galić S, P3276, Komisija: mr. Berko Zečević, Amir Kurtović i Ahmet Omerović, “Elaborat o okolnostima i uzrocima masakra na pijaci ‘Markale’ izvršenog dana 5. februara 1994”, Tehnička obrada i podrška: UNIS – Institut Sarajevo, 7. februar 1994.
- Galić, P2261, UNPROFOR Investigation Report – Sarajevo Market Explosion of 5 February 1994, 15 February 1994,

2. Arhiva Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu

- Izjave svjedoka

3. Balkanska istraživačka mreža Bosne i Hercegovine (BIRN), detektor.ba

- <https://mjeseciopsade.detektor.ba/>, dr. Faruk Kulenović, o masakru u Vase Miskina, 27. 5. 1992.
- <https://mjeseciopsade.detektor.ba/> Ibro Čakarić, o masakru u Boljakovom Potoku na dženazi Fatimi Jusić, 28. 9. 1992.
- <https://mjeseciopsade.detektor.ba/>, Haris Kajanija, sin Jasmine Kajanija, o masakru na Pivari, 15. 1. 1993.
- <https://mjeseciopsade.detektor.ba/>,– Senad Omičević, o masakru na malonogometnom bajramskom turniru, 1. juni 1993.
- <https://mjeseciopsade.detektor.ba/>, Anela Ćatić, o masakru u školi Fatima Gunić, 9. 11. 1993.

- <https://mjeseციopsade.detektor.ba/>, Barbara Jurenić, majka Danijela, o masakru na sankanju, Alipašino Polje, 22. 1. 1994.
- <https://mjeseციopsade.detektor.ba/>, Advija Mujarić, o masakru na pijaci Markale I, 5. 2. 1994.
- <https://mjeseციopsade.detektor.ba/>, Damir Malagić, o masakru ispred gradske tržnice Markale II, 28. 8. 1995.

4. Ostali izvori:

- FIVA Dobrinja - dokumentacija dostupna u arhivi Smaila Kapetanovića na stranici: https://www.youtube.com/watch?v=_KGXmtAyaEo&ab_channel=Dobrinjauratu
- Radio Slobodna Europa https://www.youtube.com/watch?v=Z1CTTD3xLOA&ab_channel=RadioSlobodnaEvropa)
- Fotogalerija Roger Richards, Bosnia 1992, <https://www.rogermrichards.com/gallery-image/Bosnia-1992-2016/G0000P4prP9DCcdA/I0000g0d9g5kFYfQ>
- Vlastita arhiva fotomaterijala;
- *Oslobođenje* 1992-1995.

LITERATURA

1. Čekić, Smail – Šestanović, Muhamed – Karović, Merisa – Košuta-Mastalić, Zilha, *Zločini nad djecom Sarajeva u opsadi*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010., str. 139-257.
2. Forić-Plasto, Melisa, *Kako podučavati o sudski utvrđenim činjenicama o ratu u BiH. Materijal za nastavnike historije*, Balkanska istraživačka mreža Bosne i Hercegovine (BIRN), Sarajevo, 2023.
3. Junuzović, Azra, *Sarajevske ruže: Ka politici sjećanja (Sarajevo Roses: Towards politics of remembering)* - prevela Azra Junuzović, Armis Print i Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 2006.
4. Kapić, Suada. [et. al, ur.], *Opsada Sarajeva. Mart 1992 – mart 1996*, FAMA International tim, Sarajevo, 2005. (snimci TVSA i RTV BiH)
5. Karović-Babić, Merisa, *Masovna ubistva civila u Sarajevu za vrijeme opsade 1992-1995*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014.
6. Muminović Azerina, Hasičić, Asmir, Forić-Plasto Melisa, Šehić, Zijad, Šadinlija Mesud, Medić, Jasmin, *Nastavni materijal za izučavanje opsade Sarajeva i zločina genocida počinjenog u Bosni i Hercegovini u periodu od 1992. do 1995. godine u osnovnim i srednjim školama Kantona Sarajevo*, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo, Sarajevo, 2018.

